

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Andreæ Vallensis Vvlgo Del Vavlx Andanensis, I. V. D. Et
In Alma Academia Lovaniensi SS. Canonum Professoris
Ordinarii, Paratitla Ivris Canonici Sive Decretalivm D.
Gregorii Papæ IX. Svmmaria Ac ...**

Delvaux, André

Coloniæ Agrippinæ, 1686

Tit. 27. De sententia & re judicata.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62177](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62177)

ubi tradit, juri offerendi propterea non præscribi, ne quidem spatio triginta annorum, quia consistat in mera facultate; & simul ostendit, jas offerendi habere quoque locum inter creditores ei tamen præscribi spatio 30. annorum: quia non competat creditoribus per modum facultatis, sed per modum actionis, cum sit accessorium ad ipsam actionem: ad exemplum actionis hypothecariæ, quæ similiter triginta annis præscribitur, l. Cum notissimi C. de præscript. 30. vel 40. annor. Gail. d. l. n. 12.

TITULUS. XXVII.

De sententia & re judicata.

§. I.

Sententia quid sit & quotuplex?

1. Ratio ordinis.
2. Sententia & Res judicata quid sit?
3. Sententiarum alia Definitiva, alia Interlocutoria.
4. Definitiva alia Condemnatoria, alia Absolutoria.
5. Interlocutoria quæ sit.
6. Et unde sic dicatur?
7. 8. Alia est merè interlocutoria, alia vim habens definitiva.

Expeditis iis, quibus se actores ad agendum, & intentionem suam fundandam, muniant, & iis quibus è diverso rei sese ad propulsandas & elidendas actiones, & intentionem actorum curvandam, atque absolutionem ab impetitione eorundem per sententiam judicis assequendam, defendunt: sequitur, ut agamus de ipsa sententia, qua Juxta, visis actis, probationibus, allegationibus atque exceptionibus, secundum quod ex iis sibi iustum visum fuerit, super causa controversa pronuntiat, & finem controversiæ imponit, vel absolvendo vel condemnando; & consequenter de rejudicata.

2. Nam Sententia hic est ipsa pronuntiatio seu definitio Judicis; finem controversiæ imponens, Res verò iudicata est ipsa causa controversa, quæ finem controversiæ pronuntiatione Judicis accepit, vel absolutione vel condemnatione, l. 1. D. de re judicata. Quamquam

& sententia, quatenus decurso ab ea appellationis tempore manet veluti à partibus approbata & judicata, non malè quoque res judicata dicitur; eoque pacto dici solet, sententiam transire vel transivisse in rem judicatam.

3. Sententiarum alia est Definitiva, alia Interlocutoria. Definitiva est sententia Judicis, quæ principalem causam seu controversiam definit ac terminat, absolvendo vel condemnando. l. 1. D. de rejudicata Gloss. in Clement. 2. De sequestrat. possess. & fructuum.

Per hoc, quod dicitur, Sententia Judicis, excluduntur Arbitrium, Transactio, Jusjurandum, Præceptum de solvendo, quod fit in confessum, non servato ordine juris, & sine causæ cognitione: quia licet hæc causam definiant, non tamen sunt sententiæ definitivæ Iudicum.

Dicitur, Absolvendo vel condemnando; quia alias non esset definitiva, d. l. 1. D. de re judicata & l. Præses 3. Cod. de sent. & interlocut. om. jud. Nisi sit sententia in causa appellationis, in qua sufficit dicere Iudicem, malè esse appellatum, bene judicatum, vel contra, l. eos qui 6. Cod. de appellat. Non est tamen accessio Iudicem uti verbo Condemno vel Absolvo, sed sufficit, quod utatur æquipollentibus, Glossa in d. l. Præses, quia licet, ubi certa verba pro forma requiruntur, uti in Baptismo & Eucharistia, non sufficiant æquipollentia, tamen sufficiunt ubi verba in genere pro forma requiruntur, ut in sententia definitiva, in matrimonio, in quo sufficit consensus per quæcumque verba exprimeret, c. Ex litteris c. 2. de parte inf. De sponsalib. & in stipulatione, l. 1. §. Si quis ita & §. fin. D. de verb. obligat.

4. Hinc autem patet Definitivam esse duplicem scilicet Condemnatoriam & Absolutoriam. Exempla sententiæ definitivæ sunt, si Iudex pronuntiet satisfandum esse, vel non esse, quando principaliter petitur, alioquin non esset definitiva: si de nullitate sententiæ principaliter dubitetur, & super eò sententia feratur: si pronuntietur rem esse petitoris: si quis condemnatur ad restituendam rem aliquam, & sic de similibus.

5. Sententia Interlocutoria propriè dicitur quæ inter principium & finem causæ super aliquo incidenti vel emergenti profertur, Gloss. in Clement.

Clement. 1. De sequestrat. possess. in V. definitiva.
Maranta in Spec. p. 6. tit. De sententiis n. 2.

6. Dico proprie; quia interdum interlocutoria fertur post finem causæ & sententiam latam, & tamen manet interlocutoria, l. *Cum Clericis Cod. De Episc. & Clericis, l. Invenimus, & ibi. Gloss. Cod. De advocat. divers. judicior. Interdum etiam, ubi non est aliud aliquod principium vel finis s. si quis autem Novel. De hered. & Falcidia ideoque generaliter definiti posse videtur, quod sit pronuntiatum Judicis, facta ad aliquis articuli expeditionem.*

7. Dicitur autem Interlocutoria, & Interlocutio simpliciter, à modo profertendi, vel quia Judex per eam non definit causam, sed ut plurimum summarie inter partes, interim & dum expectatur judicium definitivum, super aliquo incidenti vel emergenti interlocuitur: vel quia inter partes loquendo sine solemnitate scripturæ pronuntiat. Hostiens. in *Summa b. tit. §. 2. in princ.* Veluti si Judex interlocuendo concedat vel deueget parti petenti dilationem aut testium productionem; si dicat procedendum esse in causa: si declaret se Iudicem competentem: & breviter, omne Iudicis decretum est sententia interlocutoria.

8. Interlocutoria dividitur in merè interlocutoriam, & interlocutoriam, quæ habet vim sententiæ definitivæ: Merè Interlocutoria dicitur, quæ neque instantiæ neque negotio principali, nec etiam articulo substantiali negotii principalis finem imponit, sed quæ quoad id, super quo fertur, non parit præjudicium irreparabile, nec, quantum est ex se facit cessare officium Judicis, sed potest ab eodem Iudice revocari. Talis est, quæ defert appellationi; licet hæc non possit revocari, quia id sit ex eo, quod Judex deferendo appellationi, abdicat à se omnem jurisdictionem. Talis quoque est omnis pronuntiatio Iudicis post definitivam, quia finito negotio, nihil quoad illud superest definiendum.

9. Sententia Interlocutoria vim definitivæ habens, dicitur, quæ quoad id, super quo fertur, parit præjudicium irreparabile per definitivam, vel appellationem à definitiva, & postquam non expectatur alia sententia super eo, super quo lata est: seu quæ causam principalem non definit, sed unam partem substantia-

lem negotii principalis, & post se aliam expectat sententiam, quæ toti causæ finem imponat. Talis est * quæ pronuntiatur causa deserta. Item præceptum de solvendo & omnis sententia, quæ definit unum articulum substantialem negotii principalis: ut si Iudex minorem, petentem restitui in integrum, pronuntiet non esse minorem; si admittat vel rejiciat exceptionem peremptoriam: in super omnis interlocutoria, quæ continet aliquid dari vel fieri. Videatur Maranta p. 6. in V. & demum fertur sententia s. decisoria iudicii à n. 42. usque ad 45.

§ II.

De differentia inter Sententiam definitivam & interlocutoriam.

1. *Definitiva totum negotium definit, non interlocutoria.*
2. *Definitiva revocari non potest.*
3. *Modo sententia sit valida.*
4. 5. 6. *Interlocutoria revocari potest.*
7. *Etiã tacitè.*
8. *Etiã à successoribus & iudice appellationis.*
9. *Item à delegato delegati interlocutoria.*
10. *Nisi fuerit mandata executioni.*
11. *Nisi transierit in formam contractus & alio modo.*
12. *Revocari etiam nequit interlocutoria vim definitiva habent.*
13. *Definitiva in scriptis fieri debet.*
14. *Servato juris ordine.*
15. *Et citata parte absente.*

1. **P**atet autem ex ante dictis, sententiam definitivam ab interlocutoria in primis distinguere in eo, quod definitiva totum negotium principale definit, eique finem imponit interlocutoria non, sed tantum articulum, super quo fertur.

2. Secundò differt, quod definitiva revocari non possit ab eodem Iudice, ne de consensu quidem partium, lata in causa siue civili siue criminali; & ne quidem prætextu erroris alicujus, neque etiam infra decem dies, licet eam Iudex in melius reformare vellet. Ratio est, quia ea lata Iudex functus est officio suo, l. *Idem*

ita postquam 55. De re iudicaria; & quia liti-
um finis aliquis esse debet.

Neque verò quoad principale dumtaxat ne-
gotium Iudex suam sententiam definitivam re-
vocare non potest, sed nec quoad accessoria, v.
g. quoad expensarum aut fructuum condemna-
tionem vel absolutioem, quia accessorium se-
quitur principale. Et ideo sicut principale, quod
est sententia definitiva, revocari nequit, ita nec
accessorium: Sed nec Iudicis, qui sententiam de-
nitivam tulit, successor eam revocare potest, l.
Post. sententiam C. De sent. & interlocut. Quan-
quam Princeps suam sententiam mutare & ad
natum corrigere possit: quia sententia est de ju-
re civili, quo solutus est Princeps.

3. Prædicta tamen intelligenda sunt de sen-
tentia definitiva valida Nam si sit ipso jure nul-
la, tunc eadem causa ab eodem Iudice iterum
cognosci potest: veluti si unus ex Iudicibus,
quibus causa fuit delegata, dum sententiam
eum alius ferret: fuerit publicè excommunicatus;
sententia ipso jure est nulla, quia in pu-
blicè excommunicato non inhaeret iurisdictio,
v. Ad probandum 2. q. 1. h. t. Et propterea alii Iudices,
idemque non excommunicati, iterum de
eadem causa cognoscere possunt.

4. At verò mere interlocutoriam Iudex, qui
eam tulit, revocare potest, etiam nemine peten-
te ac consensu partium vel alterius non inter-
veniente; c. Cum cessante & ibi DD. in V. liberè
inf. De appellat. Sicut & omne gravamen, quod
intulit, c. Concertationi 8. & c. 10. De appellat. in
6. ad eod quod, inspecta iuda potestare Iudicis,
eam revocare possit, etiam in deterius; quam
vis se eius ex æquitate, d. c. Cum cessante, ibi, sa-
no usus consilio: & sive sit lata in iudicio sive
extra iudicium, quia d. c. Cum cessante loquitur
generaliter, & de comminatione, quæ extra
iudicium fieri potest. Et hoc obrinet tam in
delegato Iudice, quam in Ordinario, d. c. Cum
cessante & ibi Glos. licet etiam ab interlocuto-
ria sit appellatum, d. c. Cum cessante quia, licet
per appellationem à definitiva desinat esse
Iudex, & iurisdictio transferatur in superio-
rem, non tamen per appellationem ab inter-
locutoria vel gravamine, saltem incommuta-
biliter, l. quod iussit 14. D. De re iudicata. Si ta-
men Iudex à quo statuerit appellanti termi-
num recipiendi apostolos, & arripiendi iter

ad superiorem, quiescere interim officium eius
debet.

5. Rursus revocari potest sententia mere in-
terlocutoria, sive erratum fuerit interloquen-
do, sive non, licet pars, ad cuius utilitatem lata
fuit, possit à tali revocatione appellare, & rur-
sus sive lata sit super incidenti vel emergenti aut
super processu, sive valida sit aut nulla, sine ante
aut post decem dies, usque ad sententiam defini-
tivam; quia licet quoad partem transeat in rem
iudicatam, non tamen quoad Iudicem *Glossa in
d. c. cum cessante.*

6. Nec obstat, quod post decem dies sit parti
quæ situm jus, quod Iudex non videtur posse tol-
lere, l. id quod nostrum D. De reg. iuris: quia licet
Iudex jus parti quæ situm irrevocabiliter, veluti
per sententiam definitivam, tollere nequeat, ta-
men quæ situm revocabiliter, veluti interloquen-
do, tollere potest: sic enim in donationibus causis
moris & contractibus innoventatis jus parti
quæ situm & tamen tollitur alterius pœnitentia.

7. Potest item Iudex revocare interlocutori-
am non solum expresse sed etiam tacite: ut si
postquam pronuntiavit testes audiendos non
esse, eos dein admittat, censetur tacite revocare
suam interlocutionem, quia non minus est fa-
cere, quam dicere.

8. Rursus non solum Iudex; qui sententiam
interlocutoriam tulit: & gravamen intulit, e-
iusque successor, revocare illam potest, sed &
Iudex appellationis, c. Non solum, & c. fin. De ap-
pellat. in 6. in quem per appellationem translata
est potestas.

9. Similiter sententiam interlocutoriam dele-
gati potest Iudex delegans revocare, atque etiam
totum negotium ad se trahere; quia & revocare
Iudicem, qui eam tulit, si eundem delegaverit.
l. Iudicium solvitur 58. D. De iudic.

10. Si tamen interlocutoria fuerit mandata
executioni, cum sic res desinat esse integra, re-
vocari non potest: nisi sub sit justa causa, aut re-
vocetur consensu partium, quæ possunt juri suo
renunciare; vel nisi nullius aut modici sit præ-
iudicii, quia tunc etiam absque consensu parti-
um potest revocari; sicut & quando non concer-
nit communi dum partis, sed iudicis potestatem, vel
nisi sit nulla, quia sicuti de facto est lata, ita de
facto potest revocari.

11. Revocari etiam nequit, si transierit in
formam

formam contractus vel quasi contractus: si sit lata cum principali, tunc est definitiva, quae tunc censetur pars illius: si fuerit confirmata per Principem: si appellatum sit à Iudice, qui eam tulit, & is detulerit appellationi, quia deferendo abdicit à se jurisdictionem, & illam transfundit in superiorem: si Iudex superior inhibuerit: si lata sit de consensu partium, aut per partes confirmata, nam tunc revocari nequit absque partium consensu, nisi causa subsit. Sic nec interlocutoria, lata ante definitivam, post definitivam potest revocari: & generaliter toties Iudex eam revocare non potest, quoties interloquendo functus est officio suo.

12. Dixi ante, merè interlocutoriam posse revocari; quia sententiam interlocutoriam, quae vim definitivae habeat, Iudex nequit revocare, nisi lata sit super incidenti, non finiente litem, sed unum articulum tantum, non substantialem negotii principalis: aut lata sit officio Iudicis nobili.

13. Tertio differunt, quod definitiva sententia ferri in scriptis debeat, ut postea dicemus, non item interlocutoria: quae nudo facto sine scripto ferri potest: nisi in illa magna causae cognitio verteretur, aut simul cum principali feratur, aut per eam appellatio ad Pontificem interponatur, *o. l. h. t. n. 6.*

14. Quarto, definitiva non valet si feratur non servato Iuris ordine; secus de interlocutoria *can. Si Episcopus xi. q. 3.*

15. Quinto, eadem non valet, etiam in favorem partis absentis non citatae: secus de interlocutoria. Et sic de similibus, de quibus videri potest Rebuffus in *d. l. Quod iussit D. de re iudicata versis Capiamus.*

§. III.

Quomodo ferenda sit sententia.

1. *Primo in causa concludendum*
2. *Tum citanda partes ad audiendum jus dicit.*
3. *Deinde iudex ipso pro tribunali sedens sententiam ferat.*
4. *Adque in loco publico & consueto.*
5. *Ferenda in scriptis sententia.*
6. *Servato juris ordine.*
7. *Secundum allegata & probata, & secundum jus.*
8. *Debet certa esse sententia, & conformis libello.*

9. *Debet ferri tempore congruo.*

10. *Die iudica non feriata.*

11. *Et quidem de die, & non de nocte.*

12. *Et ea die ad quam facta est citatio.*

13. *Continere debet condemnationem vel absolutionem.*

14. *Victus victori in expensas condemnandus.*

His praemissis videamus, quando & quomodo Iudex sententiam ferre debeat. Allegatis itaque & probatis hinc inde, ex parte actoris & rei, omnibus quae ad suam causam & intentionem spectare judica videntur, Iudex ex officio suo mercenario litigatores interrogare solet an aliquid adhuc habeant, quod ad intentionis suae probationem allegatum velint. Quod si se allegare velle dixerint, audientur, & Iudex competentem terminum statuet, intra quem illud allegent, *Auth. Iubemus Codicis De iudicio*, quia Iudex non potest sententiam dicere, nisi omnibus auditis, quae litigatores utrumque producere & allegare volunt, *can. Iudicantium l. i. quae s. 5.*

1. Si verò dixerint, se nihil aliud proponendum habere, jubet eos utrumque ulterioribus allegationibus renuntiare, & in causa concludere. Ea que renuntiatio & conclusio confectis actis inseritur, *e. Quoniam sup. De probat.* nec postea ulla vel allegatio vel probatio vel exceptio admittitur, *e. Cum venisset 25. versis. renuntiatum fuit sup. De testib.*

2. Indeque Iudex ad causae principalis decisionem se accingit & allegatis ac probatis omnibus diligentem & mature discussis atque examinatis, curabit ad certum diem citari utrumque litigantium, ad audiendum jus dici & sententiam ferri, *e. Bartholdus 18. hoc tit. in verbis, nec per se & c. cap. 2. De dolo in 6. De unoquoque enim negotio praesentibus omnibus, quos causa contingit, iudicare oportet, inquit Paulus I. C. l. De unoquoque 57. D. De re iudicata*: Ad eò ut sententia contra absentem non citatum lata sit nulla, *l. Ea qua Cod. Quomodo & quando iudex & c. tum sic adimatur defensio.*

3. Itaque die dicto, praesentibus litigantibus seu eorum procuratoribus, vel etiam absentibus (dummodò legitimè citati fuerint, & in assignatione diei dictum, quod si comparuerint siue non, ad sententiam ferendam,

dam procedetur) Judex ipse pro tribunali sedens, & justitiam æquitatemque ac solum Deum præ oculis habens Christi nomine invocato (p̄t̄at̄ semper in principio sententiæ invocari debet, *arg. cap. Veritatis*, ibi, *in nomine Domini sup. de dolo*) sententiam de scripto, secundum eum, qui justiore causam sustinet, recitabit, & finem controversiæ principali imponet.

Dixi, Judex ipse; quia sententiam ipsemet ferre debet, nisi consuetudo vel stylus aliud induxerit, aut etiam jura per alium ferri permittant. Sic enim Episcopi, aliæque personæ illustres, per substitutos sententias suas ferre & pronuntiare possunt.

4. Debet autem Judex Ordinarius, qui certam sedem habet, recitare sententiam in loco publico, & majorum suorum, *l. penultim. De de iustitia & jure*. Delegatus verò ad unam aliquam causam eligere locum jurisdicendi causam, honestum tamen, potest, *l. Si cum dicitur, si arbitri D. de arbitris*; quia is non habet certam sedem deputatam. Secus obtinet in delegato ad universitatem causarum, qui tenetur servare locum delegantis, Episcopus in quolibet loco suæ diocesis sententiam ferre potest, *e. Cum Episcopus de officio ordinarii in 6*. Potest tamen Judex ex consensu partium ferre sententiam in loco non solito, modo non ingrediatur suam territorium; & similiter Judex appellationis in quolibet loco honesto. Idem dicendum, si locus solitus non sit tutus: si Episcopus sit vi expulsus extra suam sedem seu diocesis; si procedatur de plano, aut in causis voluntariæ jurisdictionis.

5. Sententia, ut sit valida, de scripto recitari debet, *e. fin. eod. in 6*. Idque ut evitetur fraus in judiciis, quæ facile eveniret, unum pro alio proferendo. Excipiuntur tamen leves causæ seu lites, maximè vilium personarum & causarum, in quibus non est opus ferri sententiam scripto. *Auth. Nisi brevis Cod. de sent. ex brevisculo recitandis*. Item causa matrimonialis, idque speciali favore matrimonii & libertatum.

6. Insuper ferri debet, servato juris ordine; alias est nulla, *cap. Ad probandum 24. h. tit.* adeoque ne summus quidem Pontifex recedere ab

eo solet, nisi necessitas vel utilitas hoc postulet, *e. in causis 19. h. t.* Ideoque & lite contestata ferre sententiam oportet, auditis utrimque probationibus causæque plene cognita; alias non valet, *l. Prolatum Co. De sent. & interlocut. Eccl. & in eo distinguitur ab interlocutoria.*

7. Præterea secundum allegata & probata sententia est ferenda, non secundum scientiam privatam, *can. Iudicat. 111. quæst. 7. l. illicita §. veritas D. de officio Præsidi*: Item secundum legem præscripta, *cap. 1. hoc tit.* Nam sententia lata contra leges aut Canones, si contineat juris errorem expressum, est ipso jure nulla *cap. 1. c. Cum inter 13. in verbis, cum contra jus constitutionis expresse lata hoc tit. & l. Si expressum 19. D. eod.* Ut si Judex pronuntiet minorem *xiv.* annis posse facere testamentum, quia lex id expresse prohibet, *l. A qua astate D. Qui testam facere poss. l. 2. Cod. Quando provocare non est necess. Si verò contineat juris errorem non expressum, quamvis lata contra leges & Canones, valet; quia præsumptio juris est pro sententia, quod scilicet Judex iusta causa motus eam tulerit. Et hoc est, quod dicitur, sententiam contra jus litigatoris latam valere ipso jure, & transire posse in rem judicatam, *d. e. Cum inter versæ, et si contra jus hoc tit.* Ut si motâ lite, an aliquis possit condere testamentum, Judex pronuntiet, defunctum potuisse facere testamentum, nec addat majorem *xiv.* annis, valet sententia ipso jure, & succurrendum erit ei contra quem lata est, per appellationem, intra debitum tempus interpositam, *l. 2. Cod. Quando provocare non est necess. vel per restitutionem in integrum, vel alio extraordinario remedio. Quod si verò Judex secutus falsa testimonia vel instrumenta, sententiam tulerit, ea summo quidem jure valebit, sed per restitutionem in integrum, & ex integro de causa agi poterit, *oto tit. Cod. Si ex falsis instrumentis Eccl.***

8. Sententiam ad hæc regulariter oportet esse certam & conformem libello, *e. Licet inf. de simonia, Clement. Sapè §. verum de verb. significat.* Difformis tamen libello fieri potest in causis criminalibus: nam licet accusator libello suo petat reum puniri hac vel illa pœna, potest nihilominus Judex, non attento libello, infligere eam, quæ sibi iusta videbitur. Similiter incivi-

libus potest Judex, quoad modos, qualitates & tempora, non sequi petitionem libelli sufficientem si sententia sit conformis libello in re petita, in causa & actione. In re quidem petita sic, quod Judex de alia non pronuntiet, nisi forte una in libello petatur, & pendente iudicio incipiat constare de alia, debita vel per probationem vel per confessionem. Qua ratione potest Judex etiam petentem debitum condemnare ad restitutionem pignoris, licet ea non sit petita: quia illa restitutio venit ex natura actionis. Atque ita sententia, potest ferri super non petitis in libello, quando sunt vel de natura petitorum, vel correlativa, vel correspondentia, vel ex eodem fonte manant. Papa quoque & Princeps, quia soluti sunt legibus, sola veritate facti inspecta, pronuntiare possunt. Quod intellige de veritate legibus roborata, Gail. l. Obs. 4. r. quem vide.

In causa verò petendi ita conformis esse debet, ut Judex aliam non proferat, l. Habebat D. In sit. actione. Denique in actione, ut Judex sequatur actionem, quam actor instituit, l. Edicta Cod. de Edendo. Attamen libellus, ut sententia ei conformis sit valida, debet esse aptus: nam super inepto lata ipso jure, etiam parte non opponente, est nulla. e. Cum dilecti inf. De emptione, ad eod. quod Judex appellationis eam non possit reformare, sed necessario super nullitate pronuntiare debeat, actorem in expensas condemnandum, Vide Gail. l. Obs. 66.

9. Illud quoque observandum est, ut feratur sententia tempore congruo: & quidem in criminalibus intra duos annos, à contestatione litis numerandos, alias lapsu biennii instantia accusatoris perit & accusator punitur, l. 1. & fin. Cod. Vi intra certum tempus criminalis questio terminetur. In civilibus autem intra triennium, à contestatione litis numerandum, alias triennii lapsu iudicii instantia extinguitur, l. Properandum in princ. Cod. de iudiciis. Licet jus Canonicum, quod à quolibet iusto gravamine prius admiserat appellationem noluerit instantiam lapsu triennii perire, e. Venerabilis sup. De iudiciis.

10. Præterea ferri debet die non feriata sed juri dica, e. l. sup. De feriis alias non tener, l. Si ut proponis in princ. Cod. Quo modo & quando iudex & c. sive feræ sint indictæ in honorem Dei, l. fin. Cod. de feriis; sive ob necessitatem hominum

l. 1. D. eod. sive sint repentinæ, sive non Clemens. Sapè de verb. significat. Hoc tamen discrimen, quod feriis indictis in honorem Dei lata sententia, nequidem ex consensu partium valeat: indictis autem in privatam hominum utilitatem lata de partium consensu expresso vel tacito, valeat, e. fin. sup. de feriis, l. Omnes Cod. eod. tit. d. l. Si ut proponis. Aliud dicendum de extrajudiciali vel interlocutoria sententia.

11. Debet etiam ferri de die: nam de nocte lata communiter non valet, e. Consuluit & ibi Glass. de officio delegati. Et in hoc distinguitur iudicium definitiva ab interlocutoria, quæ noctu & quolibet tempore ferri potest, sicut & quolibet loco, nisi causæ requiratur cognitio. Si tamen consuetudo obtineret, sententiam noctu ferri valerent: sicut, & si ambæ partes sint presentes, & non contradicant.

12. Rursus ferenda ea die & hora, ad quam facta est citatio, non ante vel post, quando scilicet citatus non fuit contumax: nam si fuerit contumax, potest Judex postea quandocumque sententiam ferre, absque alia citatione, et quo propter contumaciam semper est in mora.

Non potest etiam ferri sententia dilatione pendente, l. Sive pars Cod. de dilationibus. Aliis verò est nulla.

13. Semperque continere debet condemnationem vel absolutionem, expresse vel virtualiter, l. Quid tamen si arbitri D. de arbitris, alias vel aliter non valet, l. 1. D. de re iudicata c. illa inf. De accusationibus. Potest tamen eadem sententia & absolutionem & condemnationem continere, respectu diversorum articulorum.

Causam verò condemnationis vel absolutionis exprimi regulariter necesse non est, e. Sicut 16. ubi Panormis h. tit. Neque consuetum est exprimi, quia ea probata falsa sententia esset ipso jure nulla, quæ non expressa causa præsumitur ritè & legitime secundum causas ex actis apparentes lata.

14. Denique incumbit Judici regulariter victum tanquam temerariū litigatorem, condemnare in expensas, l. Properandum sive autem Cod. de iudiciis, tam in civilibus, quam in criminalibus e. Calumniam inf. de pœnis. Nam regula est, victum victori in expensas condemnandū esse: nisi sententia pro absente feratur, d. l. Properandum, & d. e. Calumniā, aut forte causā litigandi

probabilem habuerit, *e. Sacro §. cumque De sent. excommunicat.* Non tamen in omnes omnino, sed tantum necessarias expensas condemnandus est: non etiam in voluntarias seu voluptuarias, *Gloss. inc. Finem litibus sup. De dolo & contum.* Quare si iusticus pedester ire solitus, eques vel vehiculo ad iudicium veniat, hæ expensæ non veniunt in condemnationem, *Gloss. in l. idemque §. idem Labeo D. mandati.* Deduci quoque expensæ debent, quas victor domi facturus fuisset: quas Iudex & testes non deducunt, quia pro iure alieno laborant, victor autem pro suo.

§. IV.

De pluribus Iudicibus ejusdem litis.

1. Hoc casu omnes sententiam dicent.
2. Vno condemnante, altero absolvente tenet pro reo sententia.
3. Diligenti dissentientibus in pendenti est sententia.

1. Si aliquis solus sit Iudex, sententiam solus ferre potest & debet, *l. Diem proferre 27. §. 4. D. de arbitrio e. fin. h. 1. in 7.* Si vero plures fuerint constituti Iudices, proferent omnes simul sententiam, idque coram litigatoribus nec valebit sententia reliquorum, uno absente, *d. l. 27. §. 4.* Si autem adsit, & contra alios sentiat, vel etiam juret sibi non liquere, statim reliquorum sententiæ, *d. l. 27.* Sin omnes sint præsentibus, sed in diversis summas condemnent, stabitur minimæ, nisi plures in majores summas consentiant, *e. 1. De arbitris in 6.* nam & deterior pars prævalet, si numerosior sit, *d. l. 27. §. 3. D. eod.*

2. Quod si è duobus unus absolvat, alter condemnet, prævalet sententia absolutoria, seu pro reo lata, *e. fin. h. 1. iuxta regulam juris,* quæ dicitur, cum partium jura sunt obscura, reo potius esse favendum, *e. Cum partium De R. Lin 6. & l. Favorabiliores D. eod. tit.* Nisi agentis causa sit favorabilis, veluti causa libertatis, dotis, matrimonii, testamenti, secundum quam lata sententia actori magis proficiet, quam alia lata pro reo, *d. e. fin. & l. Si pars 10. D. De inoff. testamento;* aut absolutoria sit manifestè in qua, *d. l. Si pars.*

3. Et hæc quidem in iudiciis ordinariis,

qui jurisdictionem exercent suo nomine nam si duo delegati dissentiant, sententia utriusque erit in pendenti, donec delegans cujus nomine exercent jurisdictionem, alteram, prout sibi videbitur, eligat & confirmet, *d. e. fin. & l. Duo Iudices 28. D. de re judic.* Arbitrorum vero dissentientium sententiæ nullius sunt momenti, *d. e. fin. d. l. Diem 27. §. 3. D. De receptis arbitris.*

§. V.

De fine & effectu Sententiæ definitivæ.

1. Finit litam & potestatem iudicis.
2. Facit jus inter partes.
3. Producit actori actionem iudicanti, reo exceptionem.
4. Non retractatur ob nova instrumenta ut errorem calculi.

1. Finit & effectus sententiæ definitivæ in primis est, finire litem *e. 2. h. 1. & finite potestatem Iudicis,* quia is, postquam semel sententiam dixit, quoad eam causam definit esse iudex, *l. Iudex 55. D. De re judicata.* Et ideo sententiam semel latam non potest mutare emendare, corrigere, revocare, *l. Quod iussit 14. D. de re judicata,* nec in ea reservare sibi condemnationem in expensas, quia iam functus est officio, *l. Paulus 42. D. d. 1. & d. l. Iudex.* Nec potest pro parte decidere, pro parte non. Si tamen in prolatione sententiæ omiserit condemnationem in expensas, poterit tota ea die, qua sententiam tulit, quæ eidem desunt, veluti condemnationem ac taxationem expensarum, supplere: postea vero non potest, *d. l. Paulus,* nec amplius illæ peti poterunt, *l. 3. Cod. de fructibus & lit. expensis.*

2. Secundò, facit jus inter partes, inter quas lata est, ubi in rem transiverit iudicatam, id est ubi intra decem dies à die prolationis vel scientiæ ab ea non fuerit appellatum, *e. Inter monasterium 20. h. tit.* aut appellatio fuerit deserta: quia tunc pro veritate habetur, *l. Res iudicata Cod. de reg. Iuris;* idque præsumptione juris & de iure licet contra jus litigatoris lata fuerit, *e. Cum insar vos 13. h. 1.*

Dixi, facere jus inter partes, inter quas lata est; quia res inter alios acta ac iudicata aliis regulariter non nocet, *e. penult. h. 1.* Atque in hoc

hoc differt sententia & res iudicata à lege & Canone, quia lex & Canon omnes omninò obligant, *cap. 1. sup. de constitut.* Et ideo, si ex duobus heredibus debitoris alter condemnetur, alteri integra defensio est, etiamsi ex eadem causa cum hærede seiverit agi, *l. Sapè D. de re iudicata.*

Dixi regulariter, quia hæc regula, quòd res inter alios acta aliis non præjudicet, patitur quasdam exceptiones, de quibus, *in d. l. Sapè D. de re iudic.* Nam si quis de ea re, cujus actio vel defensio primum sibi competit, agi patiatur cum sequenti vel alio, & taceat, sententia contra sequentem lata, ipsi etiam præjudicabit, *d. l. Sapè v. g. Si gener socerum vel possessor venditorem, de proprietate rei emptæ vel in dotem datæ experiri patiatur, condemnato socero vel venditore; sicut etiam nocebit genero vel possessori: quia licet cum his actum non sit, tamen quia ex eorum voluntate actum esse intelligitur, eis scientibus præjudicabit.*

3. Tertius effectus est, producere actori, pro quo lata est, actionem iudicati sive rei iudicatæ, ut præstet reus id, in quo condemnatus est, satisfaciaturque sententiæ, *l. Adori 8. Cod. de rebus creditis.* Estque civilis ea actio, descendens ex lege *xij. Tabb.* Item personalis, *l. §. 11 D. De peculio*: perpetua & rei persecutoria, hæredi & in hæredem competens, *l. Miles §. ult. D. de re iudicata.* Reo verò per sententiam absoluto producit exceptionem rei iudicatæ, contra actorem ejusque hæredem vel alium, ejus nomine agentem, *l. Rei iudicata D. de except. rei iudic.* nisi fortè nunc ab intestato conveniatur, qui ante ex testamento conveniebat.

4. Denique sententia semel lata non rescinditur prætextu instrumentorum de novo re-pertorum, vel aliarum probationum, *c. Inter monasterium, c. Suborta 21. h. s. l. Subprætextu Cod. De transact. l. Subspecie D. de re iudicata.* Nisi lata sit ex præsumptionibus, aut ex opinione peritorum in aliqua arte, aut in causa matrimoniali, aliisque causis exceptis, de quibus *Glos. in c. Lator. 7. h. s.* nec item ratione erroris in calculo seu computatione, *l. 2. Cpd. de re iudicata, l. unica Cod. de errore calculi*; nisi error calculi in sententia exprimat, *l. 19. §. 1. D. Qua sententia sive appellat. rescinduntur.* Solutum

quoque auctoritate rei iudicatæ non repetitur tanquam indebitum, *l. 1. Cod. de consuet. indebiti, l. Si fideiussor §. in omnibus D. Mandati l. Cum partem D. Familia cretiscunda.*

TITULUS XXVIII.

De Appellationibus, Recusationibus, & Relationibus.

§. I.

Quid sit Appellatio & quotuplex.

1. Ratio ordinis.
2. Appellatio quid sit.
3. Alia est iudicialis, alia Extrajudicialis.
4. Extrajudicialis quomodo fiat.
5. Item appellationum alia rationabiles, alia frustratoria &c.

1. Quia sententia subinde fertur contra jus alterius litigantium, sive per imperitiam Judicis, sive quia litigator non satis jus suum deduxerit & probaverit: idè necessarium fuit, ut introduceretur appellandi usus, *l. 1. D. heret.* Nam per appellationem effectus sententiæ inter-peditur, quæ aliàs transiret in rem iudicatam & quia Recusatio ac Relatio conveniunt cum Appellatione in jurisdictione Judicis suspendenda, idè, ne Tituli multiplicentur, simul & semel de his tribus tractandum erit.

2. Est autem Appellatio hoc loco ab inferiore Judice ad superiorem facta provocatio, ratione gravaminis illati vel inferendi.

3. Ea est duplex, judicialis, quæ proprie & strictè dicitur Appellatio; & extrajudicialis, *Clement. 3. eod. tit.* & hæc dicitur Appellatio latè sumpta. Illa est à sententia sive definitiva sive interlocutoria, ut ea corrigatur: hæc autem ab actibus & decretis extrajudicialibus, *l. 1. c. Concertationi hoc tit. in 6. l. 1. §. solent D. Quando appellandum sit*, ut dum appellatur ab electione, spoliatione, & similibus, *d. Clement. 3. eod. tit.* Et solet dici Provocatio ad causam, & habet vim conventionis, *c. Cum sit 8.*